

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

การดำเนินคดีในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากการดำเนินคดีทั่วไป ทั้งนี้เพราะคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศเป็นคดีที่ต้องการผลสรุปของข้อพิพาทให้สิ้นสุดด้วยความรวดเร็ว เป็นธรรม และวินิจฉัยคดีไปโดยถูกต้องตามหลักกฎหมายซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับสากลในยุคที่สังคมโลกเปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมที่ไร้พรมแดน การที่ประเทศไทยมีกฎหมายและการใช้บังคับกฎหมาย อย่างมีประสิทธิภาพและมีมาตรฐานสากล ทำให้การประกอบธุรกิจ การทำการค้าและการลงทุนของผู้ประกอบการทั้งในประเทศและนอกประเทศเป็นไปอย่างมั่นคง และมั่นใจในกระบวนการยุติธรรม ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางเป็นศาลชำนาญพิเศษที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศศาลแรกในเอเชีย การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 และข้อกำหนดศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2540 จึงไม่ได้มีผลต่อการทำงานของศาลเท่านั้น แต่ยังมีผลในวงกว้างรวมถึงสภาพของการใช้บังคับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ของประเทศไทยที่มีประสิทธิภาพรวดเร็ว เป็นธรรม และเป็นไปตามหลักสากล และยังมีผลต่อการพัฒนาวิชาการทางทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ทั้งเป็นศูนย์กลางของบุคลากรซึ่งมีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์เป็นพิเศษ ในด้านทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศอีกด้วย เป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่าศาลเป็นที่พึ่งแหล่งสุดท้ายของประชาชนอย่างแท้จริง

5.1.1 การจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ

ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ จัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ และวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 เปิดทำการเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2540 ศาลทรัพย์สินทาง

ปัญญาและการค้าระหว่างประเทศเป็นสาขาศึกษาระดับสากลขั้นต้นที่เป็นสาขานักวิชาชีพ มีเขตอำนาจครอบคลุมท้องที่ 6 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกรุงเทพมหานคร จังหวัดนครปฐม จังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี จังหวัดสมุทรปราการ และจังหวัดสมุทรสาคร ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 มาตรา 7¹ ได้บัญญัติไว้

ในส่วนของเหตุผลในการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญามีหลากหลายเหตุผลแตกต่างกัน โดยเหตุผลหลัก มีดังนี้

¹ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539. มาตรา 7 บัญญัติว่า

“ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ดังต่อไปนี้

- (1) คดีอาญาที่เกี่ยวกับเครื่องหมายการค้า ลิขสิทธิ์ และสิทธิบัตร
 - (2) คดีอาญาเกี่ยวกับความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 271 ถึงมาตรา 275
 - (3) คดีแพ่งเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้า ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และคดีพิพาทตามสัญญา ถ่ายทอดเทคโนโลยี หรือสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ
 - (4) คดีแพ่งอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 271 ถึงมาตรา 275
 - (5) คดีแพ่งเกี่ยวกับการซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้า หรือตราสารการเงินระหว่างประเทศ หรือการให้บริการระหว่างประเทศ การขนส่งระหว่างประเทศการประกันภัยและนิติกรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง
 - (6) คดีแพ่งเกี่ยวกับเลดเดอร์ออฟเฟรคิตที่ออกเกี่ยวเนื่องกับกิจการ (5) การส่งเงินเข้ามาในราชอาณาจักรหรือส่งออกไปนอกราชอาณาจักรทรัพย์สินหรือทรัพย์สิน รวมทั้งการประกันเกี่ยวกับกิจการดังกล่าว
 - (7) คดีแพ่งเกี่ยวกับการกักเรือ
 - (8) คดีแพ่งเกี่ยวกับการทุ่มตลาด และการอุดหนุนสินค้าหรือให้บริการจากต่างประเทศ
 - (9) คดีแพ่งหรือคดีอาญาที่เกี่ยวกับข้อพิพาทในการออกแบบวงจรรวมการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ ชื่อทางการค้า ชื่อทางภูมิศาสตร์ที่แสดงถึงแหล่งของสินค้า ความลับทางการค้าและการคุ้มครองพันธุ์พืช
 - (10) คดีแพ่งหรือคดีอาญาที่มีกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ
 - (11) คดีแพ่งเกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการเพื่อระงับข้อพิพาทตาม (3) ถึง (10)
- คดีที่มีอยู่ในเขตอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัวไม่อยู่ในอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ.

1) เหตุผลทางเศรษฐกิจ

เพื่อกระตุ้นให้เกิดการประดิษฐ์โดยให้ความคุ้มครองหรือสิทธิพิเศษทางเศรษฐกิจในการหาประโยชน์แต่เพียงผู้เดียวภายในระยะเวลาหนึ่ง หลังจากหมดอายุความคุ้มครองนั้น ทรัพย์สินทางปัญญานั้นถือว่าเป็นสมบัติสาธารณะ (Public Domain) ที่ประชาชนทั่วไปสามารถใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งสิ่งจูงใจทางด้านเศรษฐกิจดังกล่าวจะกระตุ้นให้มีการเผยข้อค้นพบใหม่ๆ ต่อสาธารณะ เพราะการเปิดเผยการประดิษฐ์จะทำให้บุคคลอื่นในสังคมสามารถศึกษาและเข้าใจเกี่ยวกับการประดิษฐ์นั้น โดยสามารถนำไปปรับปรุงหรือพัฒนาต่อไปได้ อันจะนำมาซึ่งความก้าวหน้าทางวิทยาการต่อไป อย่างต่อเนื่องเป็นพลวัตร และจะมีผลพวงต่อเนื่องไปยังการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และในแง่ของผู้ประดิษฐ์หรือสร้างสรรค์ก็จะมีกำลังใจหรือกำลังทรัพย์ในการพัฒนาการประดิษฐ์หรืองานสร้างสรรค์ใหม่ๆ ออกสู่สังคมเรื่อยๆ เนื่องจากมีผลตอบแทนในการลงทุนและความอุดหนุน นอกจากนี้ การให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ยังเป็นการกระตุ้นให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการลงทุนเพื่อที่จะทำให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมาก

2) เหตุผลทางด้านศีลธรรม

วัตถุประสงค์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของทรัพย์สินทางปัญญา คือ การให้ความคุ้มครองแก่ผู้ประดิษฐ์และผู้สร้างสรรค์ โดยเหตุผลในเชิงความยุติธรรมและเป็นธรรม กล่าวคือ ผู้ประดิษฐ์หรือสร้างสรรค์ที่ได้ลงทุนลงแรงทั้งเงินทอง เวลา และสติปัญญาในการประดิษฐ์หรือสร้างสรรค์ ไม่ต้องการให้เกิดการเอาเปรียบโดยการเอาทรัพย์สินทางปัญญาของบุคคลอื่นไปโดยมิชอบ รัฐจึงมีความจำเป็นต้องเข้ามาแทรกแซงโดยการให้ความคุ้มครองทางกฎหมาย เพราะหากปราศจากการให้ความคุ้มครองทางกฎหมาย ก็จะเป็นการบั่นทอนกำลังใจของเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญาในการสร้างผลงานคือออกสู่สังคม เพราะผู้ประดิษฐ์หรือผู้สร้างสรรค์อาจรู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรมจากสังคม นอกจากนี้ กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญายังประสงค์จะให้เกียรติแก่ผู้สร้างสรรค์และผู้ประดิษฐ์ในการแสดงชื่อว่าเป็นผู้ประดิษฐ์หรือสร้างสรรค์ โดยเฉพาะระบบลิขสิทธิ์นั้น ผู้สร้างสรรค์มีสิทธิที่จะห้ามผู้อื่นมิให้กระทำการบิดเบือน ตัดทอน ดัดแปลง หรือกระทำการให้เกิดความเสียหายต่อชื่อเสียงของผู้สร้างสรรค์ และถือว่าสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้สร้างสรรค์หรือผู้ประดิษฐ์ได้

นอกจากนี้ ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ยังมีระบบการไต่ถามเคลือบคิกภายหลังจากคู่ความนำคดีขึ้นมาสู่ศาลแล้ว คู่ความอาจตกลงกันเลือกกระงับข้อพิพาทโดยวิธีการไต่ถามเคลือบได้ ซึ่งวิธีการนี้เป็นวิธีที่สะดวกและไม่ยุ่งยากซับซ้อน ศาลได้อำนวยความสะดวกแก่คู่ความที่จะเลือกใช้วิธีการไต่ถามเคลือบ โดยจัดให้มีห้องสำหรับไต่ถามเคลือบซึ่งมีบรรยากาศผ่อนคลายสำหรับใช้เจรจาปรึกษาหารือ เพื่อให้การดำเนินการมีความเหมาะสม เป็นธรรม สะดวก รวดเร็ว

และมีประสิทธิภาพ ซึ่งในขณะนี้ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางมีนโยบายในการพัฒนาระบบไกล่เกลี่ย เพื่อให้เกิดการประนีประนอมยอมความในศาลทรัพย์สินทางปัญญา มากที่สุด

ทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ถือเป็นกลไกหรือเครื่องจักรที่สำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ ผลของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจย่อมก่อให้เกิดการติดต่อทำธุรกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ เพิ่มขึ้นตามไปด้วย การเพิ่มขึ้นของธุรกรรมทางเศรษฐกิจย่อมทำให้มีโอกาสเกิดความขัดแย้งหรือข้อพิพาทระหว่างคู่ค้าที่ทำธุรกรรมด้วยกัน จึงเป็นภาระของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางที่ต้องบริหารจัดการคดีต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการใช้การระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative Dispute Resolution: ADR) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นมาตรการเสริมในการอำนวยความสะดวกธรรมชาติกรรมแก่ประชาชน เพื่อให้คดียุติลงอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย

จากการศึกษากระบวนการไกล่เกลี่ยในศาลของประเทศสหรัฐอเมริกา กับศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางแล้ว ปรากฏว่าศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางประสบปัญหาทางปฏิบัติที่ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม ดังนั้น ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางควรต้องปรับปรุงและพัฒนาระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในเชิงรุก ให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น โดยอาศัยการยอมรับและความร่วมมือจากหลายฝ่าย ตั้งแต่ผู้พิพากษา ผู้ประนีประนอม เจ้าหน้าที่ศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรมีการจัดฝึกอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพทักษะ และความรู้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างต่อเนื่องให้แก่บุคลากรด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในทุกระดับ

สาเหตุที่ต้องแยกศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศออกมาต่างหากซึ่งทำให้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีอาญาและคดีแพ่งโดยทั่วไป ซึ่งหากได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาซึ่งมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ โดยมีบุคคลภายนอกซึ่งมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมพิจารณาและพิพากษาคดีด้วย จะทำให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยรวดเร็วมีประสิทธิภาพและเหมาะสมยิ่งขึ้น สมควรจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศขึ้นเพื่อพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศโดยเฉพาะ โดยมีวิธีพิจารณาคดีเป็นพิเศษ เพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว และเที่ยงธรรมยิ่งขึ้นจึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้²

² หมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539.

เมื่อคดีความขึ้นสู่ศาล ผู้พิพากษาและคู่ความ ซึ่งหมายรวมถึงทนายความของคู่ความ เป็นผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการแสวงหาหรือนำข้อเท็จจริงในคดีเพื่อใช้ในการวินิจฉัยชี้ขาดในคดีนั้น แต่เมื่อใดก็ตามที่คดีเหล่านั้นมีประเด็นข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะทางซึ่งบุคคลทั่วไปและนักกฎหมายไม่มีความเข้าใจ ประเด็นเหล่านี้ต้องอาศัยความเห็นหรือการวิเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น โดยตรง จึงจำเป็นต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวเข้ามาในกระบวนการยุติธรรมเพื่อช่วยอธิบาย ให้คำแนะนำ หรือให้ความเห็นในเรื่องเหล่านั้นแก่ศาล เพื่อช่วยให้ศาลสามารถวินิจฉัยคดีไปได้อย่างถูกต้องและเที่ยงธรรม กลไกหรือวิธีการที่จะให้ผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้นเข้ามามีส่วนช่วยเหลือศาลสามารถพบได้ในหลายๆ ประเทศที่กำหนดให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้พิพากษาในศาล ผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะพิจารณาคดีในศาลนี้จึงมีทั้งที่เป็นผู้พิพากษานักกฎหมาย และผู้พิพากษาผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งพบว่าศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศพบว่ามีเขตอำนาจครอบคลุมทั้งคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา แต่การกำหนดคุณสมบัติเรื่องความรู้ความสามารถชำนาญทางทรัพย์สินทางปัญญาหรือการค้าระหว่างประเทศโดยไม่กำหนดคุณสมบัติขั้นต่ำ ซึ่งสมควรแก้ไขให้มีความชัดเจนขึ้น

ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การอำนวยความสะดวกแก่คดีที่มีลักษณะพิเศษเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด จึงได้กำหนดกลไกรองรับและแก้ปัญหาเรื่องความไม่เชี่ยวชาญด้านทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งกลไกที่สำคัญประการหนึ่งคือ การให้ผู้พิพากษาผู้ตัดสินคดีเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องเหล่านั้นอย่างแท้จริง โดยกำหนดให้ผู้พิพากษา(ประจำ)ในศาลนี้แต่งตั้งจากผู้พิพากษาซึ่งมีความรู้ความเข้าใจด้านนี้ และเพื่อป้องกันการครหาเกี่ยวกับการไม่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางของผู้พิพากษาประจำจึงกำหนดให้มีผู้พิพากษาสมทบซึ่งแต่งตั้งจากผู้มีความรู้ความชำนาญในเรื่องด้านทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศร่วมเป็นองค์คณะพิจารณาคดีด้วย

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการไต่ถามข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักการไต่ถามข้อพิพาทระหว่างกฎหมายไทย กฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายต่างประเทศแล้ว พบว่าการไต่ถามข้อพิพาทในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศควรมีการปรับปรุงแก้ไข ทั้งนี้ เพื่อให้การไต่ถามมีประสิทธิภาพมากขึ้น อันจะเป็นการทำให้คู่ความซึ่งเดือดร้อนได้รับการเยียวยาช่วยเหลืออย่างรวดเร็ว สะดวก และเป็นธรรม ยังส่งผลดีต่อศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางในการลดภาระขั้นตอนในการดำเนินงาน ลดระยะเวลา อีกทั้งยัง

เป็นการประหยัคงบประมาณในการที่รับเรื่องราร้องทุกข์เพื่อจะพิจารณาพิพากษาแต่เพียงอย่างเดียว และยังเป็นกรช่วยเหลือปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลจำนวนมากในปัจจุบันได้อีกด้วย จากเหตุผลดังกล่าวผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

5.2.1 ควรมีการแก้ไขปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ อาทิเช่น

1) ควรมีการแก้ไขกฎหมายลักษณะพยาน

โดยทำการแก้ไขปรับปรุงในส่วนกฎหมายลักษณะพยานให้สอดคล้องกับหลักการรักษาความลับในกระบวนการไกล่เกลี่ย เพื่อเป็นการยกเว้นมิให้นำมาอ้างอิงได้ในชั้นพิจารณาของศาล โดยกำหนดห้ามมิให้นำมารับฟังเป็นพยานหลักฐาน เว้นแต่พยานหลักฐานนั้นได้มีการเปิดเผยในชั้นศาลอยู่ก่อนที่จะมีการไกล่เกลี่ยเกิดขึ้น

2) ควรมีมาตรการในการรักษาความลับของคู่กรณีหรือผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย

โดยการห้ามมิให้คู่ความนำข้อมูลหรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจากการไกล่เกลี่ยไปใช้เป็นพยานหลักฐานเพื่อเป็นประโยชน์ในการดำเนินคดีในศาล และผู้ไกล่เกลี่ยก็ไม่สามารถถูกเรียกไปให้การในศาลเพื่อพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงดังกล่าว ซึ่งควรมีรูปแบบออกมาเป็นทางการ โดยกำหนดว่าข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นหรือที่ได้จากการไกล่เกลี่ยต้องเก็บรักษาไว้เป็นความลับและให้ถือเป็นเอกลักษณ์ของการไกล่เกลี่ย ห้ามนำมาใช้ในการพิจารณาคดีในศาล

ในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทการเปิดเผยความลับให้ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททราบถือว่าเป็นหัวใจที่สำคัญที่ทำให้การระงับข้อพิพาทได้เร็วขึ้น มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะคู่พิพาทปราศจากความกลัวว่าข้อมูลที่เกิดขึ้นในระหว่างการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะถูกเปิดเผย ทำให้ผู้ไกล่เกลี่ยเข้าใจปัญหาอย่างถ่องแท้ซึ่งจะช่วยให้การทำงานของคู่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นไปโดยง่ายขึ้น และสามารถที่จะเสนอแนะแนวทางในการระงับข้อพิพาทได้ดียิ่งขึ้น

เมื่อการรักษาความลับเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญในการระงับข้อพิพาท กระบวนการไกล่เกลี่ยควรจะต้องมีลักษณะที่ทำให้คู่พิพาทมีความรู้สึกเชื่อมั่นในการที่จะเปิดเผยข้อมูลข้อเท็จจริง การแสดงความคิดเห็น ต้องได้รับการคุ้มครองว่าข้อมูลต่างๆ ที่เกิดขึ้นหรือได้จากการบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะได้รับการเก็บรักษาไว้เป็นความลับ และห้ามคู่ความนำเอาข้อมูลที่เกิดขึ้นในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไปใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเมื่อมีการนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาล โดยที่คู่ความจะไม่สามารถที่จะอ้างอิงถึงบทสนทนาที่ได้กระทำในการไกล่เกลี่ย ตลอดจนไม่สามารถที่จะเรียกผู้ไกล่เกลี่ยไปให้การเพื่อพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงดังกล่าว นั้น ประกอบกับควรที่จะมีรูปแบบอย่างเป็นทางการ โดยให้ถือว่าข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นหรือได้มาจากการไกล่เกลี่ยต้องเก็บรักษาไว้เป็นความลับ

3) ควรมีการแก้ไขปัญหาคือกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องอายุความในการดำเนินคดีหลังจากเริ่มเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยของศาล

อายุความนั้นเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งในการฟ้องคดีต่อศาลของคู่ความ โยในปัจจุบัน การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะกระทำในศาลภายหลังจากที่คู่ความนำข้อพิพาทมาฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ทำให้เกิดคดีเข้าสู่สารบบความของศาลมากขึ้น อันเป็นการสิ้นเปลือง หากจะส่งเสริมให้คู่พิพาททำการไกล่เกลี่ยนอกศาล ในการระงับข้อพิพาทเกี่ยวกับคดีแทนการฟ้องคดีต่อศาลก่อนแล้วค่อยดำเนินการไกล่เกลี่ยในศาลนั้นย่อมเป็นการลดภาระของศาลลงได้เป็นอย่างดี แต่ปัญหาเรื่องอายุความนั้นยังติดขัดอยู่เนื่องจากหากคู่ความนำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย โดยไม่มีการฟ้องคดีต่อศาล และระยะเวลาในการนำคดีมาฟ้องล่วงเลยเวลาจนสิ้นอายุความ ทำให้คู่ความฝ่ายที่ต้องได้รับความเสียหายจากข้อพิพาทนั้นเสียประโยชน์ในเรื่องอายุความได้ โดยเทียบเคียงกับกฎหมายแม่แบบของ UNCITRAL และกฎหมายของไทย เพื่อให้สอดคล้องกันและเป็นการป้องกันความเสียหายเรื่องอายุความของคดีที่เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ดังนั้น เพื่อให้เกิดความยุติธรรมมากขึ้น ควรมีกฎหมายออกมากำหนดให้คดีที่เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยของศาลมีผลทำให้อายุความสะดุดหยุดลง กล่าวคือ อายุความในการฟ้องร้องดำเนินคดีนั้นจะต้องสะดุดหยุดลงไม่นับเวลาของอายุความต่อไป ไม่ว่าจะใช้เวลาในการไกล่เกลี่ยนานจนทำให้คดีขาดอายุความในการฟ้องร้อง และหากสิ้นสุดการไกล่เกลี่ยแล้วคู่พิพาทไม่สามารถตกลงกันได้หรือการไกล่เกลี่ยไม่ประสบผลสำเร็จ คู่พิพาทก็สามารถนำคดีไปฟ้องร้องดำเนินคดีต่อศาลได้ใหม่ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมากขึ้น โดยไม่ต้องกังวลในเรื่องอายุความของคดี

5.2.2 ควรมีการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในทางปฏิบัติเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ เช่น

1) ด้านกฎหมายที่นำไปใช้ในทางปฏิบัติเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

1.2) ควรมีการตรากฎหมายในรูปพระราชบัญญัติเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ระเบียบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง มีสภาพบังคับที่เบาบางยังไม่เข้มแข็ง โดยให้อิสระแก่คู่ความในการเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยด้วยความสมัครใจ จึงทำให้คู่ความไม่จริงจังต่อการไกล่เกลี่ย ส่งผลให้ปริมาณคดีที่เข้าสู่ระบบไกล่เกลี่ยยังไม่มากเท่าที่ควร จึงจำเป็นต้องสร้างมาตรการที่เข้มแข็งในการบังคับให้คดีเข้าสู่ระบบไกล่เกลี่ยให้มากขึ้น

ดังนั้น ในกระบวนการไกล่เกลี่ยควรมีการออกกฎหมายเป็นพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์ต่างๆ ให้มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาของคดี

ทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เพื่อประโยชน์ในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททั้งในศาลและนอกศาลของไทย จะต้องมีแนวปฏิบัติที่เป็นบรรทัดฐานและเป็นไปในแนวทางเดียวกันของการระงับข้อพิพาทโดยใช้วิธีการ ไกล่เกลี่ยและพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้กลายเป็นเส้นทางหลักในการระงับข้อพิพาทมิใช่เป็นเพียงทางเลือกอีกต่อไป

2.2) ควรมีบทกฎหมายบังคับให้มีการกำหนดคดีที่สามารถไกล่เกลี่ยได้ เข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ยก่อนนำคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีของศาล

ดังเช่น ในสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษที่ตรากฎหมายออกมากำหนดไว้ชัดเจน โดยให้คดีแพ่งส่วนใหญ่เข้าสู่ระบบการยุติข้อพิพาทโดยวิธีอื่น (Alternative Dispute Resolution: ADR) ก่อน หากยุติข้อพิพาทไม่ได้จึงจะเข้าสู่ระบบการสืบพยานของศาล จึงให้มีการไกล่เกลี่ยก่อนมีการฟ้องร้องคดีต่อศาล โดยกำหนดเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่คู่ความจะต้องปฏิบัติตามก่อนเมื่อการไกล่เกลี่ยไม่ประสบความสำเร็จ คู่ความจึงจะมีอำนาจนำคดีมาฟ้องต่อศาล ให้ศาลมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทกันต่อไปตามกระบวนการปกติ และหากการไกล่เกลี่ยเป็นผลสำเร็จก็ให้ถือว่ามีผลเสมือนกับการประนีประนอมยอมความที่ทำขึ้นในศาล จะเห็นได้ว่าวิธีการที่ชัดเจนเช่นนี้ทำให้ช่วยลดปริมาณคดีที่ศาลต้องทำการพิจารณาพิพากษาคดีลงได้เป็นอย่างมาก

2.4) ความเป็นกลางและเป็นอิสระของผู้ไกล่เกลี่ย

ในการทำตัวเป็นกลางของผู้ไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องพยายามเข้าใจคู่ความทั้งสองฝ่ายพร้อมๆ กัน ถ่ายทอดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจทั้งสองฝ่ายและช่วยหาบทสรุปที่ทั้งสองฝ่ายพอใจจนสามารถตกลงกันได้ กระบวนดังกล่าวจึงมีชีวิตเพราะเข้าไปพิจารณาถึงความคิดของคู่ความ มีการผันแปรไปตามความรู้สึกและความคิดอ่านของคู่ความ มีสถานการณ์ที่เคลื่อนไหวไปมา และมีอารมณ์ความรู้สึกเข้ามาเกี่ยวข้อง ในส่วนของข้อเท็จจริงต่างๆ ที่ผ่านมาแล้วก็ไม่ใช่เรื่องสำคัญอีก ทั้งข้อกฎหมายก็เป็นเพียงมาตรฐานชนิดหนึ่งที่ใช้ในการอ้างอิงประกอบการตัดสินใจของคู่ความเท่านั้น คงดูไปที่อนาคตว่าจะทำอย่างไรต่อไปเป็นเรื่องใหญ่ ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท แต่ในการยอมความกันจากการไกล่เกลี่ย ไม่จำเป็นว่าพยานหลักฐานนั้นได้บ่งชี้ไปในทิศทางใดแล้ว คู่ความจะตกลงกันเป็นอย่างอื่นไม่ได้ เหตุผลที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะอาจมีกรณีอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ความไม่คุ้มค่ากับการเสียเวลา ความไม่คุ้มค่ากับการเสียค่าใช้จ่าย ความสัมพันธ์ที่มีต่อกันที่อยากจะรักษาไว้ เป็นต้น ซึ่งอาจทำให้คู่ความยอมตกลงกันให้ผิดแผกแตกต่างไปจากพยานหลักฐานที่มีอยู่ก็ย่อมจะทำได้ โดยเรียกว่าเป็นการผ่อนผันให้แก่กัน

ความเป็นกลางในทางที่ถูกต้องนับได้ว่าเป็นหัวใจของการไกล่เกลี่ยในฐานะที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย ถ้าผู้ไกล่เกลี่ยทำตัวเป็นกลางอย่างเต็มที่ในเรื่องของผลลัพธ์ที่จะได้จากการไกล่เกลี่ย (ซึ่งคล้ายกับการตัดสินใจว่าฝ่ายใดผิดฝ่ายใดถูก) ผู้ไกล่เกลี่ยก็จะไม่เป็นกลางต่อกระบวนการไกล่เกลี่ย

(ซึ่งเป็นลักษณะที่ต้องให้คู่ความเป็นคนตัดสินใจเอง) ในทางตรงข้าม ถ้าผู้ไกล่เกลี่ยเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการทำให้คู่ความแต่ละฝ่ายมีความรับผิดชอบ โดยการตัดสินใจเรื่องที่เราเอง ผู้ไกล่เกลี่ยก็จะมีลักษณะที่เป็นคนปฏิบัติหน้าที่แตกต่างให้กับคู่ความแต่ละฝ่ายพร้อมกัน ไม่ใช่เป็นการแก้ต่างให้แก่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น วิธีการเช่นนี้เป็นหนึ่งในความเป็นกลางที่ถูกต้อง ซึ่งเมื่อได้ทำอย่างต่อเนื่องแล้วก็จะทำให้ได้พบกับความเข้าใจในตัวของคุณทั้งสองฝ่ายอันถือได้ว่าเป็นหัวใจของการไกล่เกลี่ย

2.4) การเป็นความลับของการไกล่เกลี่ยควรกำหนดเป็นบทบัญญัติกฎหมาย

การเป็นความลับของการไกล่เกลี่ยนั้นมีอยู่สองเรื่องด้วยกัน คือ การรักษาความลับโดยห้ามคู่ความนำข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการไกล่เกลี่ยไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินคดีและการรักษาความลับโดยผู้ไกล่เกลี่ยไม่นำข้อมูลที่ได้จากคู่ความฝ่ายหนึ่งไปถ่ายทอดให้กับคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง

การเป็นความลับโดยห้ามคู่ความนำข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการไกล่เกลี่ยไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินคดีนั้น หมายความว่า ในกรณีที่คู่ความไม่สามารถตกลงกันอันเกิดจากการไกล่เกลี่ย และต่อมาได้มีการนำคดีไปสู่ศาลหรือขอให้ศาลพิจารณาคดีต่อไปแล้วแต่กรณี คู่ความไม่สามารถจะอ้างอิงถึงข้อสนทนาที่ได้กระทำกันในการไกล่เกลี่ยเป็นพยานหลักฐานในศาล และผู้ไกล่เกลี่ยก็ไม่สามารถจะถูกเรียกไปให้การในศาลเพื่อพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงดังกล่าว

การรักษาความลับโดยผู้ไกล่เกลี่ยไม่นำข้อมูลที่ได้จากคู่ความฝ่ายหนึ่งไปถ่ายทอดให้กับคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งนั้น นอกจากมีความสำคัญในฐานะที่เป็นหลักจริยธรรมข้อหนึ่งที่ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องพึงมีแล้ว ยังส่งผลต่อคู่ความให้เกิดความเชื่อถือในตัวผู้ไกล่เกลี่ยและต่อการไกล่เกลี่ยว่าจะประสบผลสำเร็จหรือไม่อีกด้วย การรักษาความลับในลักษณะนี้เป็นผลมาจากการใช้วิธีการไกล่เกลี่ยในรูปแบบของการประชุมฝ่ายเดียว ซึ่งคู่ความฝ่ายที่ร่วมประชุมอยู่กับผู้ไกล่เกลี่ย โดยไม่มีคู่ความฝ่ายตรงข้ามร่วมประชุมอยู่ด้วยนั้น อาจต้องการเล่าข้อเท็จจริงบางอย่างซึ่งต้องการให้ผู้ไกล่เกลี่ยรู้แต่ไม่ต้องการให้คู่ความฝ่ายตรงข้ามรู้ด้วยเหตุผลบางประการ เช่น เพื่อให้ผู้ไกล่เกลี่ยเข้าใจความต้องการของตนแจ้งชัดขึ้น ต้องการระบายความคับแค้น หรือต้องการผู้โยงเรื่องราวให้ติดต่อกัน เป็นต้น

ผู้ไกล่เกลี่ยมีข้อที่ควรระวังอยู่ว่า ในบางกรณีสิ่งที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งคิดว่าเป็นความลับ คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งอาจจะทราบอยู่ก่อนแล้ว ผู้ไกล่เกลี่ยจึงควรที่จะถามคู่ความฝ่ายที่บอกความลับนั้นเสียขณะที่ได้รับทราบเรื่องว่าเป็นไปได้ไหมที่คู่ความฝ่ายตรงข้ามจะรู้อยู่แล้ว หากผู้ไกล่เกลี่ยไม่ถามเช่นนี้ โอกาสที่คู่ความฝ่ายตรงข้ามจะพุดจาในลักษณะที่คล้ายกับผู้ไกล่เกลี่ยได้เปิดเผยข้อมูลดังกล่าวให้รู้ในการประชุมครั้งต่อไปก็มีอยู่ค่อนข้างสูง เพราะเป็นเรื่องทั่วไป ที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งอาจทราบมาก่อนแล้วก็ได้ และจะทำให้คู่ความฝ่ายที่บอกความลับเข้าใจผิดไปได้ว่าผู้ไกล่

เกลี้ยไม่รักษาความลับของตน แต่ก็ควรมีข้อยกเว้นอยู่ว่าหากข้อมูลที่ได้รับจากการไต่ถามเกลี้ยมีผลต่อความมั่นคงของประเทศก็สมควรที่จะให้มีการเปิดเผยข้อมูลนี้ได้

2) ด้านทางปฏิบัติที่นำไปใช้เกี่ยวกับการไต่ถามเกลี้ยข้อพิพาท

2.1) ควรมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการไต่ถามเกลี้ยข้อพิพาทเพื่อให้อุทธรณ์มีความเข้าใจมากขึ้น

เพื่อให้ผู้ความทราบถึงประโยชน์ในการเข้าสู่กระบวนการไต่ถามเกลี้ยของศาล ข้อดีข้อเสียของการนำคดีเขาระบบไต่ถามเกลี้ยของศาล ข้อควรรู้ในการไต่ถามเกลี้ย ข้อพึงปฏิบัติในการไต่ถามเกลี้ย สารสำคัญและหลักเกณฑ์ต่างๆ ในการไต่ถามเกลี้ยที่จะเป็นผลดีต่อผู้ความและสร้างความเชื่อมั่นว่าจะต้องมีสภาพบังคับใช้ได้จริงตามเจตนาของผู้ความที่ต้องการระงับข้อพิพาท โดยไม่มีค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด ซึ่งทำให้ดึงดูดความสนใจและความนิยมของผู้ความและประสงค์ที่จะนำคดีเข้ามาสู่ระบบไต่ถามเกลี้ยมากขึ้น จึงควรมีการประชาสัมพันธ์และเชิญชวนให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ทราบกันอย่างแพร่หลายทั่วถึงเพื่อทำให้มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการไต่ถามเกลี้ยอย่างเป็นระบบและมีมาตรฐานด้วย

2.2) ควรมีการส่งเสริมหรือพัฒนากระบวนการไต่ถามเกลี้ยข้อพิพาทให้มีความทันสมัยสภาพปัญหาในปัจจุบันมากขึ้น

ประเทศไทยควรมีการส่งเสริมหรือพัฒนากระบวนการไต่ถามเกลี้ยข้อพิพาท โดยให้มีการจัดตั้งองค์กรหรือสถาบันอิสระแยกต่างหากจากศาล และจัดให้มีวิชาชีพ มีการฝึกอบรม เผยแพร่ให้ความรู้เกี่ยวกับเทคนิคเกี่ยวกับการไต่ถามเกลี้ยข้อพิพาทเพื่อให้ความรู้ผู้เชี่ยวชาญสามารถลงดำเนินการไต่ถามเกลี้ยคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยจัดให้มีการขึ้นทะเบียนรายชื่อและจัดทำใบอนุญาตในการเป็นผู้ไต่ถามเกลี้ยหรือผู้ประนีประนอม

จะเห็นได้ว่าเมื่อนำการไต่ถามเกลี้ยข้อพิพาทในศาลมาเปรียบเทียบกับการไต่ถามเกลี้ยข้อพิพาทในต่างประเทศที่มีการพัฒนาจนเป็นระบบที่เป็นประโยชน์ในทุกด้านและที่สำคัญในกระบวนการพิจารณาคดีในศาล คือ สามารถช่วยลดภาระหน้าที่ของศาล ช่วยลดปริมาณคดีที่ค้างพิจารณาในศาล ทำให้ผู้พิพากษามีเวลาเพิ่มมากขึ้นที่จะพิจารณาพิพากษาคดีอื่น ๆ ที่สามารถเข้าสู่กระบวนการไต่ถามเกลี้ยได้โดยรวดเร็วและเป็นธรรมมากขึ้น ฉะนั้น จึงเห็นว่าควรมีการพัฒนากระบวนการหรือกระบวนการไต่ถามเกลี้ยข้อพิพาทในส่วนของกรอบกฎหมายที่เกี่ยวกับการไต่ถามเกลี้ยข้อพิพาท แยกจากกฎหมายหลัก โดยให้มีการตรากฎหมายว่าด้วยการไต่ถามเกลี้ยโดยเฉพาะ เพื่อจะได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด